

7.9.2012 VÄLIRAPORTTI 1.5.–31.8.2012

HANKEPÄÄTÖKSEN SAAJA: VÄSTERBOTTENIN MUSEO
DIAARINUMERO: 304–201000913
YHTEYSHENKILÖ: JANS HEINERUD
PARTNERI: MUSEOVIRASTO
YHTEYSHENKILÖ: HELENA TASKINEN
HANKKEEN NIMI: **SKOGENS KULTURARV I KVARKENREGIONEN 2 (SKAIK2)**

1. Hankkeen tausta

Idea metsiin ja arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvästä pohjoismaisesta projektista syntyi keväällä 2007, jolloin Västerbottenin museo Uumajasta otti yhteyttä Museovirastoon ja ehdotti yhteistä hanketta. Kevään 2007 yhteistyöpalaverissa todettiin, että Pohjanmaan ja Västerbottenin pitkä yhteinen historia, ympäristöolosuhteet, metsien arkeologinen kulttuuriperintö sekä lisääntynyt tehometsätalous tarjoavat mielenkiintoisen ja haastavan perustan yhteiselle projektille. Projektin tärkeimpänä tavoitteena on vähentää metsätalouden aiheuttamia muinaisjäänkösvahinkoja laaja-alaisella yhteistyöllä, koulutuksella, tiedotuksella ja uudenlaisia menetelmiä kehittämällä. Päämäärä on kunnianhimoinen ja sen saavuttamiseksi on tärkeää hyödyntää kaikki mahdollinen kokemus ja osaaminen Merenkurkun molemmin puolin.

SKAIK -hanke on aloitettu vuonna 2009 vuoden mittaisena innovaatioprojektina (**SKAIK1**). Pilottivuoden uutta luoneet tulokset ja laaja-alainen yhteistyö kannustivat hakemaan projektille jatkoa. Toteuttamishankkeessa 2011–2013 (**SKAIK2**) Suomen yhteistyökumppaneiden Museoviraston ja Metsäkeskuksen lisäksi mukana ovat myös Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, UPM, Metsäliitto, Stora Enso, Metsähallitus, Pohjanmaan museo sekä alueen kunnat.

2. Hankkeen tavoitteet

Hankkeen Suomen kohdealueeksi on valittu Kyrönmaa, joka on Laihian, Isonkyrön ja Vähäkyrön kuntien muodostama seutukunta. Hankkeessa jatketaan metsien kulttuuriperinnöstä tiedottamista ja koulutusta tarjoamalla informaatiota metsäalan toimijoiden lisäksi erityisesti metsänomistajille ja metsäalan oppilaitoksille. Suuri osa Kyrönmaan muinaisjäänöksistä ja kulttuurikohteista sijaitsevat nykyisissä talousmetsissä. Projektissa luodaan yhteistyössä metsäalan ammattilaisten kanssa metsätalouden tarpeisiin soveltuvia menettelytapoja ja käytäntöjä, jotta kohteet voidaan ottaa mahdollisimman hyvin huomioon metsien käytössä ja hoidossa. Suomen osuudessa metsien arkeologista kulttuuriperintöä esitellään valikoituja muinaisjäänöksiä kunnostamalla, esittelemällä niitä opastein maastossa ja Internet-hakujen avulla. Käyntikohteiksi valitaan muinaisjäänöksiä, jotka sijoittuvat opastetun kulttuuri- ja luontoreitin varteen. Kohteiden saavutettavuuden ja hoidon jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että ne voidaan linkittää seudulla jo entuudestaan toimivaan virkistys- ja matkailukäyttöön.

Hankkeen Suomen tavoitteet toteuttamisvaiheessa 2011–2013 ovat:

	2011	2012	2013
Metsäalan yhteistyö	Metsänomistajien informointi ja koulutus, muinaisjäännökset ja metsänkäsittely	Metsäalan oppilaitokset, neuvonta, tiedottaminen, luonto- ja kulttuurireitin suunnittelu, metsien arvokkaat elinympäristöt, ympäristötukineuvonta	Toimintaohje metsänkäsittelystä muinaisjäännösalueilla, luonto- ja kulttuurireitin toteutus
Inventointimenetelmien kehittäminen	Kehittäminen ja testaaminen	Menetelmän käyttöönotto	Käyttökokemukset, arviointi, kehittämistarpeet
Metsien kulttuuriperinnön inventointi	Kenttätyöjaksot Kyrönmaalla; Laihia, Isokyrö ja Vähäkyrö	Kenttätyöjaksot Kyrönmaalla; Laihia, Isokyrö ja Vähäkyrö	Yhteenveto kenttätyön tuloksista, maastotarkastuksia reiteillä ja hoitokohteilla
Tietojärjestelmien kehittäminen	Inventointitietokanta, kehittäminen, testaus ja toteuttaminen	Inventointitietokannan käyttöönotto	Käyttökokemukset, arviointi, kehittämistarpeet
Tiedotus	www-sivut, esitelmät ja tiedotteet, mm. EAA Oslo	Reittien ja esittelykohteiden opasteiden suunnittelu, esitelmät ja tiedotteet	Taskuopas metsänkäsittelystä muinaisjäännösalueilla, käyntikohteiden esittelyt www-sivuilla, esitelmät ja tiedotteet
Rajat ylittävä yhteistyö	Yhteiset ekskursiot, maastotyöt, kokoukset, seminaarit, yhteistyöverkoston luominen	Yhteiset ekskursiot, kokoukset, maastotyöt ja yhteistyöverkoston seminaari	Yhteiset kokoukset ja yleinen seminaari metsien kulttuuriperinnöstä - neuvottelupäivät

Toteuttamishankkeen Suomen toisen väliraportointikauden vuonna 2012 tuloksia on listattu raportin luvussa 4.

3. Hankeorganisaatio

Projektia johdetaan kahdella tasolla. Ylin johto koostuu ohjausryhmästä, jossa on edustaja jokaisesta hankeosuudesta sekä kolmesta yhteistyötahosta. Projektin johtajana on Jans Heinerud Västerbottenin museosta. Molempien maiden projektiryhmät ovat koonneet oman referenssiryhmän, jonka edustajisto koostuu tärkeimmistä yhteistyötahoista ja sidosryhmistä. Ryhmä toimii projektin tavoitteisiin liittyvänä informaation, keskustelun, kokemusten ja tiedon välitysohjelmina. Hankkeen Suomen osuudesta, projektin partnerin ominaisuudessa, vastaa Museovirasto. Kenttätyöryhmän muodostavat kaksi arkeologia, Vesa Laulumaa ja Satu Koivisto, jotka vastaavat pääosin myös projektihallinnasta. Museoviraston suojelusta ja hoidosta vastaavat arkeologit, Helena Taskinen, Tuula Heikkurinen-Montell ja Satu Mikkonen-Hirvonen sekä Arkeologisten kenttäpalveluiden yli-intendentti Marianna Niukkanen osallistuvat hankkeeseen virkatyönsä puitteissa. Yhteistyötahoina Ruotsissa ovat Västerbottenin museo, Lyckselen metsämuseo ja Västerbottenin läänin metsäkeskus sekä Skellefteån kunta, Västerbottenin lääninhallituksen kulttuuriympäristöosasto, metsätalous, kotiseutuliike ja yhdistykset. Suomen yhteistyökumppaneiden Museoviraston ja Metsäkeskuksen lisäksi mukana ovat Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, UPM, Metsäliitto, Stora Enso, Metsähallitus, Pohjanmaan museo sekä alueen kunnat.

Suomen SKAIK -projektiryhmän kokoamassa referenssiryhmässä on edustajat seuraavilta tahoilta: Metsäkeskus, Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, UPM:n, Metsäliiton ja Stora Enson paikallistoimistot, Metsähallitus, Metsäkeskus Tapio, Pohjanmaan museo, Laihian Kotiseutu- ja museoyhdistys sekä Kyrönmaan kunnat. Toteuttamisvaiheessa jatketaan metsien kulttuuriperinnöstä tiedottamista ja koulutusta tarjoamalla informaatiota metsäalan toimijoiden lisäksi erityisesti metsänomistajille ja metsäalan oppilaitoksille. Tiedotus- ja koulutustilaisuudet järjestetään yhteistyössä Metsäkeskuksen kanssa. Toteuttamishankkeen referenssiryhmän ensimmäinen kokoontuminen järjestettiin Seinäjoella marraskuussa 2011.

Projektista tiedotetaan projektin yhteisillä www-sivuilla sekä Museoviraston ja Västerbottenin museon omilla Internet-sivuilla. Projektisivuilla kerrotaan inventointien tuloksista ja metsien kulttuuriperinnöstä myös kuvin ja kartoin. Sivuille on linkitetty suojelurekisterit, kulttuuriperintöä ja niiden virkistyskäyttöä esittelevät sivustot ja muut tietolähteet. Projektista lähetetään myös mediatiedotteet kaksi kertaa vuodessa. Projektin tulosten pohjalta laaditaan uudistettu toimintaohje muinaisjäännösten huomioon ottamisesta metsien käsittelyssä, metsäsuunnitelmaan liitettävä ohjeistus metsänomistajalle sekä taskuopas metsien muinaisjäännöksistä. Esitteet julkaistaan suomeksi ja ruotsiksi. Tekeillä on myös opetuselokuva metsänkäsittelystä muinaisjäännösalueilla. Inventoinneissa todetuista muinaisjäännöksistä lähetetään ilmoitus maanomistajalle. Projektin tulokset julkaistaan pääosin sähköisenä, mutta niitä voidaan hyödyntää myös muussa alueen kulttuuriperintöön liittyvässä julkaisu- tai näyttelytoiminnassa. Projektia esitellään myös alan kansallisissa ja kansainvälisissä seminaareissa ja konferensseissa.

4. Hankkeen toiminta pääpiirteittäin kaudella 1.5.–31.8.2012

Tämä väliraportti käsittelee projektin Suomen partnerin, Museoviraston, osuutta osana laajempaa kokonaisuutta SKAIK2 -toteuttamishankkeen **viidennellä** raportointikaudella 1.5.–31.8.2012. Projektitutkijoiden toimipaikkana on Helsinki, jossa heillä on työtilat.

Projekti on jaettu kolmeen, osittain limittaiseen vaiheeseen:

1. 1.3.–30.4. suunnittelukausi
2. 1.5.–30.10. maastotyökausi
3. 1.11.–28.2. jälkityö- ja raportointikausi

Tämän raportointikauden, 1.5.–31.8.2012, aikana ovat toteutuneet seuraavat hankkeen kenttäkauden toimenpiteet:

Tiedottaminen

- päivitettiin projektin suomen- ja ruotsinkieliset www-sivut 6.6.
http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/yhteistyohankkeita/skaik
- 8.5. pidettiin tiedotustilaisuus projektista ja alkavista kenttätöistä Vähänkyrön Aittomäen Höysälänmäen rautakautisilla rökkiöillä
- 8.5. haastateltiin projektin tutkijoita YLE:n Pohjanmaan TV-uutisissa
- 21.5. julkaistiin SKAIK-projektista artikkeli Pohjankyrö-lehdessä
- 24.5. julkaistiin SKAIK-projektin koulutuksesta artikkeli Vasabladetissa
- kesäkuussa saatiin hyväksyvä päätös EAA:n (European Association of Archaeologists) tieteelliseltä komitealta Vesa Laulumaa ja Satu Koivisto kirjoittamalle abstraktille esitettäväksi elo-syyskuussa Helsingissä EAA 18th Annual Meeting -kongressissa
- heinäkuussa pyydettiin projektin esitelmää lokakuussa järjestettävään Maanmittauslaitoksen laserkeilausseminaariin Helsingissä

Viranomaisyhteistyö

- 7.–11.5. järjestettiin yhteisinventointiviikko Kyrönmaalla ruotsalaisten hankekumppaneiden Västerbottenin museosta ja Skogstyrelsenistä kanssa
- 22., 23.5. ja 16.8. järjestettiin muinaisjäännöskoulutusta metsäalan opiskelijoille ja opettajille Pohjanmaalla

Inventointi

- touko-elokuussa inventoitiin Kyrönmaalla yhteensä noin 14 viikkoa

Kehittäminen ja koulutus

- touko-kesäkuussa testattiin uusia laitteita inventoinnin maastotyössä
- kesä-heinäkuussa käytiin läpi maastossa LiDAR-ilmalaserkeilausaineiston analyysin anomaliaita Kyrönmaan alueelta

Kulttuuriperinnön esittely

- aloitettiin suunnittelutyö kulttuuriperintöreitien ja opastaulujen laatimiseksi hankkeen kohdealueella Kyrönmaalla
- valittiin opastettavia kohteita Kyrönmaan muinaisjäännoksistä
- tilattiin informaatiokylttien yhteinen graafinen ilme suunnittelija Mikael Nyholmilta
- aloitettiin neuvottelut informaatiokylttien kuvituksesta taitelija Tom Björklundin kanssa
- käännettiin projektin Ruotsin opetuselokuvan tekstit suomeksi

Projektihallinta

- raportti neljänneltä väliraportointikaudelta 22.5.
- tilintarkastajan lausunto 24.5.
- väliraportin 4 käännös Multidoc Oy:ltä 4.6.
- elokuussa lasku projektin ruotsinkielisestä yhteistyöstä Metsäkeskuksen kanssa

SKAIK-inventointi jatkui Kyrönmaalla keväällä ja kesällä 2012. Inventointia tehtiin kolmessa eri jaksossa. Vesa Laulumaa ja Mikael Nyholm inventoivat/tarkastivat Kyrönmaan kohteita 2.5.-17.6., Satu Koivisto inventoi lähinnä laserkeilausaineiston perusteella Kyrönmaan alueella 11.6.-25.7. ja Vesa Laulumaa jatkoi inventointia vielä 8.-17.8.

Laulumaa ja Nyholm tarkastivat Isonkyrön, Vähänkyrön ja Laihian muinaisjäännoiksi. Isonkyrön kaikki kohdet saatiin tarkastettua, Laihian inventointia täydennettiin ja Vähänkyrön inventointi aloitettiin. Inventoinnissa keskityttiin ennestään tunnettujen kohteiden tarkastamiseen. Kohteista selvitettiin arkistotietojen pohjalta aiemmat havainnot ja niitä verrattiin nyt tehtyjen tarkastusten havaintoihin. Kohteiden paikkatiedot, muinaisjäännosten säilyneisyys ja paikkatiedot päivitettiin. Lopullinen kohteiden määrä selviää myöhemmin syksyllä, kun kaikki tiedot on päivitetty muinaisjäännoisrekisteriin. Vähänkyrön osalta inventointia jatketaan vielä myöhemmin syksyllä.

Kesä-heinäkuussa käytiin systemaattisesti läpi LiDAR-analyysin havaintoja maastossa. Tietokoneen ruudulla visuaalisesti tarkastelluista vinovalovarjostuksista Kyrönmaalta oli alkuvuodesta etsitty ympäröivästä maastosta poikkeavia maarakenteita, kuten kuoppia, kohoumia, valleja ja painanteita. Havaintojen varmistaminen maastossa on ensiarvoisen tärkeää, jotta saataisiin tietoa menetelmän toimivuudesta ja siihen liittyvistä virhelähteistä. Erityisesti kuopat ja painanteet erottuvat erinomaisesti MML:n pistepilviaineistoissa, mutta rökkiöt eivät näytä muodostavan riittävää kontrastia luontaisesti kivisessä ja epätasaisessa maastossa. Kivikautisten asumuspainanteiden havaitsemisessa LiDAR-aineistot ovat vertaansa vailla. Analyysin avulla löytyi Laihialta ja Isostakyröstä kesä-heinäkuussa yhteensä noin 50 ennalta tuntematonta kivikautista asumuspainannetta.

Uutena teknisenä kokeiluna inventoinnissa testattiin taulutietokoneiden käyttöä. Projektille hankittiin Apple Ipad 2 ja Samsung Galaxy Tab taulutietokoneet. Ipad toimii IOS-käyttöjärjestelmällä ja Samsung on Android-pohjainen laite. Tällä haluttiin selvittää eri järjestelmiin saatavien sovellusten toimivuutta. Molemmat laitteet osoittautuivat toimiviksi, Samsungissa oli joitakin pieniä tilapäisiä toimivuusongelmia, mutta ne ilmeisesti johtuivat sateisen kesän aiheuttamasta kosteudesta. Taulutietokoneet osoittautuivat maastossa erittäin käyttökelpoisiksi. Ne ovat selvästi kevyempiä kuin kannettavat tietokoneet ja niiden akku kestää pitkään, yleensä koko työpäivän.

Koneisiin tilattiin koko Suomen kattava peruskartta-aineisto Karttaselain.fi -palvelun kautta. Vuoden mittainen lisenssi maksaa 39,99 euroa ja sen voi jakaa neljälle eri laitteelle. Sisäänrakennetun GPS-vastaanottimen ja karttapohjien avulla maastossa liikkuminen ja navigointi on vaivatonta. Karttaselain.fi -palvelun todettiin korvaavan täysin paperiset kartat. Palvelun reittipiste- ja reititysominaisuudet ovat vielä kuitenkin kehitysvaiheessa. Esimerkiksi reittipisteiden tuonti, vienti ja muokkaus ovat vielä selvästi huonompia kuin esimerkiksi Garminin GPS-laitteissa. Karttaselain.fi -sovellusta kehitetään jatkuvasti käyttäjäkokemusten pohjalta ja uudet päivitykset varmasti parantavat em. heikkouksia.

Molemmissa koneissa on myös 3G yhteydet, joiden toiminta riippuu mobiiliverkon kattavuudesta. Maastossa voitiin nettiyhteyden avulla täyttää muinaisjäännösrekisteriä ja dokumentoida kohteen tiedot on-line. Yhteyden tippuessa 2G tasolle suora päivitys oli kuitenkin välillä aikaa vievää. Tässä tapauksessa voitiin muistiinpanot kohteesta tehdä tekstinkäsittelyohjelmalla ja siirtää myöhemmin rekisteriin.

Erittäin käteväksi todettiin Dropbox-pilvipalvelimen kautta saatavissa oleva arkistomateriaali. Kaikki skannattu tai muuten hankittu arkistomateriaali siirrettiin pilvipalvelimelle ennen kenttätöiden alkua. Maastossa liikkuessa kunkin tarkastetun kohteen arkistotiedot, kuten aiemmat tutkimustulokset, havainnot ja paikatiedot oli nähtävissä taulutietokoneelta ja verrattavissa kentällä tehtyihin havaintoihin. Etuna oli erityisesti se, että näin ei tarvinnut raahata mukana useita mapillisia kopioitua materiaalia, vaan kaikki kulki mukana ja oli helposti saatavissa.

Suomen ja Ruotsin SKAIK-projektin yhteisinventointiviikko Kyrönmaalla järjestettiin 7.-11.5.2012. Suomesta inventointiin osallistuivat Satu Koivisto, Vesa Laulumaa, Mikael Nyholm ja kahden päivän ajan Marianne Niukkanen. Ruotsista mukana olivat Berit Andersson ja Ronny Smeds (Västerbottenin museo) ja AnnKristin Unander ja Helena Gustafsson (Skogsstyrelsen). Viikon kuluessa mm. inventointiin Kyrönmaan muinaisjäännöksiä, tarkastettiin laserkeilausaineiston anomaliaita, pidettiin projektin lehdistötilaisuus ja tehtiin ekskursio Närpiöön ja Kristiinankaupunkiin (ohjelma liitteenä).

SKAIK-projekti ja Suomen Metsäkeskus järjestivät kesän aikana kolme koulutustilaisuutta. Tilaisuudet oli tällä kertaa kohdistettu metsäalan opettajille ja opiskelijoille. SKAIK-projektista tilaisuuksissa luennoivat Satu Mikkonen-Hirvonen muinaismuistolaista ja Vesa Laulumaa metsien muinaisjäännöksistä. Metsäkeskusta edusti Antti Pajula ja ruotsinkielisessä koulutuksessa Anders Wikberg.

Toukokuussa järjestettiin kaksi koulutusta Laihian nuorisoseuran talolla. Niistä ensimmäinen oli 22.5.2012 ja se oli järjestetty Seinäjoen seudun ammattikouluille. Koulutukseen osallistui yhteensä 46 henkeä, jotka tulivat Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja koulutuskeskus Sedusta. Koulutuspäivä koostui entisen mallin mukaan aamupäivän luento-osuudesta ja iltapäivän maastokäynneistä. Vaasan Yrkesakademin opettajille ja

opiskelijoille suunnattu ruotsinkielinen koulutuspäivä oli heti edellisen perään eli 23.5. Koulutukseen osallistui hieman yli 20 henkeä.

Kolmas koulutuspäivä järjestettiin 16.8.2012 Kaustisilla. Luento-osuus pidettiin edellisen vuoden tapaan Kaustisen kansanlääkintäkeskuksen tiloissa ja iltapäivän maastokohteet olivat myös samat kuin edellisenä vuonna. Tilaisuudessa oli yhteensä 20 osanottajaa. Mukaan oli kutsuttu opettajia ja opiskelijoita Keski-Pohjanmaan maaseutuopiston Kannuksen ja Perhon yksiköistä. Valitettavasti sairastapausten ja informaatiokatkoksen takia Perhosta ei saapunut sieltä odotettua 14 hengen ryhmää, joten koulutus jäi hieman tynkäksi. Kaiken kaikkiaan koulutuspäivät saivat jälleen hyvin positiivista palautetta ja erityisesti Vaasan Yrkesakademin osallistujat olivat iloisia saadessaan metsänhoitoon ja muinaisjäännöksiin liittyvää opastusta omalla äidinkielellään.

5. Hankkeen talous

Toteuttamishankkeen kokonaisbudjetti on 937 457 euroa, josta Suomen osuus on 416 856 euroa. Hankkeen Suomen osuuden budjetti kustannuslajeittain ilmenee liitteestä. Koko hankkeen rahoituksesta 50 % on Botnia Atlantica -ohjelmasta ja 30 % kansallista rahoitusta, joka tulee Suomessa Pohjanmaan liitolta ja Ruotsissa Västerbottenin lääninhallitukselta. Hankkeen Suomen partnerin toteutuneet kustannukset kulujajittain ajalla 1.5.–31.8.2012 ilmenevät liitteestä.

6. Hankkeen tulosten hyödyntäminen

Suomen osuudessa metsien arkeologista kulttuuriperintöä esitellään valikoituja muinaisjäännöksiä kunnostamalla ja esittelemällä niitä opastein maastossa sekä Internet-hakujen avulla. Toteuttamisvaiheessa valitaan käyntikohteiksi viidestä kymmeneen muinaisjäännöstä, jotka sijoittuvat erikseen suunniteltavan ja toteutettavan reitin varteen. Kohteiden saavutettavuuden ja hoidon jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että ne voidaan linkittää seudulla jo entuudestaan toimivaan virkistys- ja matkailukäyttöön. Kohteet valitaan, suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä Museoviraston, Metsäkeskuksen sekä paikallisten toimijoiden kanssa. Hankkeesta tehdään vuosittain kolme väliraporttia ja yksi loppuraportti Botnia Atlanticalle ja muille rahoittajille. Projektin tuottaa myös erilliset inventointiraportit ja tarvittaessa osaraportteja eri osioista. Projektin tärkeitä tavoitteita on myös vahvistaa suomalaisten ja ruotsalaisten välistä yhteenkuuluvuutta ja edistää kulttuuriperintöä koskevaa tiedonvaihtoa. Sen varmistamiseksi projektin inventoijat osallistuvat toistensa maastotöihin. Lisäksi järjestetään vuosittain kaksi projektikokousta Suomessa ja Ruotsissa. Projektin päätteeksi vuonna 2013 järjestetään yleinen seminaari, jossa perustetaan yhteistyöverkosto ja keskustelufoorumi Merenkurkun metsien kulttuuriperinnöstä. Projektin tuloksista kerrotaan myös muissa alan seminaareissa ja julkaisuissa.